

ЗБЕРЕЖЕННЯ І ЗБАГАЧЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНЦЯМИ У США (кінець ХІХ – початок 40-х рр. ХХ ст.)

Збереження і збагачення культурної спадщини українцями Сполучених Штатів Америки – одна із яскравих сторінок їх діяльності, особливо в перші десятиліття перебування на «новій землі». Знаходячись далеко від рідного краю, надзвичайно важливим було для них зберегти рідне слово, пісню, танок, традиції, в цілому ж – своє етнічне походження. Український поет, громадський діяч Микола Тарновський, який майже півстоліття прожив у США, писав: «Утікаючи від голоду і злиднів, покидаючи рідну землю, яка не могла прогодувати їх..., йдучи світ за очі, за моря-океани, бідні українські емігранти нічого не взяли з собою, хіба дебели клуночки необхідного – зрібну сорочку і шматок чорного хліба. От і все! Але поза це доля їхня, хоч і безпорадна, все-таки дала їм на дорогу неоціненний скарб – рідну українську пісню, рідне слово. Цей скарб, яким наділила їх доля, вони берегли, як ока в голові. Де б вони не були, куди б не блукали у пошуках праці і шматка хліба, вони поверталися до рідного слова, до рідної пісні, і цей талісман не давав їм пропасти в безвістях»¹.

Українське культурне життя на американській землі починається з створення хорів та драматичних гуртків. Де тільки закладалась церква, то при ній організовувався хор, при створенні товариства, незалежно від політичних і релігійних переконань – хори, танцювальні групи, оркестри, драматичні гуртки. Перший український хор у США був організований 1887 р. при греко-католицькій церкві у містечку Шенандоа, другий – 1889 р. у Шамокіні також при греко-католицькій церкві.

Кожна українська громада бажала мати свій власний хор. Та справа з їх організацією ускладнювалася тим, що не було фахівців. Трохи на краще змінилося становище, коли 1890 р. прибув до США церковний і громадський

¹ Тарновський М. Наша дума, наша пісня. Короткий огляд культурно-освітньої діяльності Ліги американських українців // Ювілейний альманах Ліги американських українців. 1924–1974. – Нью-Йорк, 1974. – С. 50.

діяч Теофан Обушкевич. Він організовував хори в українських громадах, де була хоч найменша можливість, зокрема, при церквах у містечках Оліфанта і Мейфілд, підтримував уже діючі в Шенандоа і Шамокіні. Один з перших дослідників української імміграції в США Юліан Бачинський, який перебував у цій країні на початку ХХ ст., писав, що учасники хорів, крім релігійних пісень, які виконували на богослужіннях, «вивчали і світські, легкі і мелодійні, і все більше і більше такі, які співали на музично-декларативних вечірках по селах в старім краї... Вишколення тих хорів доходило, однак, рідко до конечної справності і гармонійності, і легко можна зауважити в них ряд хиб. Все ж таки публіка слухала їх із задоволенням і була їм рада»¹. Кількість хорів значно збільшилась, а їх рівень підвищився після 1900 р., коли до США приїхала значна кількість дяковчителів, які і поселялися у парафіях. Визначний український композитор, диригент, педагог, музикознавець Атін Рудницький (1937 р. разом з дружиною – оперною співачкою Марією Сокіл переїхав до США) зазначав, що в США церковні дяки, чи як тоді їх називали дяковчителі, вели справді піонерську працю серед «старої еміграції» і в розвитку українського національного життя цієї країни відіграли велику й важливу роль. Багато з них у музиці були мало освічені, але в обставинах часу, в якому вони діяли, і їхня праця з їхніми церковними хорами дала деякі наслідки².

Важливою подією у розвитку церковного хору стало створення на початку ХХ ст. у Філадельфії дяковчительського товариства. У прийнятому статуті зазначалося, що «завданням товариства є старатися вишколити дяковчителів на диригентів і режисерів та творити співацькі й аматорські гуртки». На проведеній у Філадельфії конференції обговорили «недостачі хорового співу і засоби піднесення музики й співу». Протягом трьох років навколо товариства згуртувалось 60 членів. У цей час був створений досить сильний чоловічий хор під керівництвом Андрія Гели. Він неодноразово виступав на різних зібраннях і отримував найкращі відгуки не лише серед українців. Про його виступи писали й американські часописи. Потрібно відзначити діяльність хорів, які були організовані ще до Першої світової війни: при церкві св. Юра в Нью-Йорку (керівник–дяковчитель Мирон Гундич*), хор при церві св. Петра й Павла в Джерсі Сіті (керівник – Андрій Гел, пізніше його син Василь), хор

¹ Бачинський Ю. Українська імміграція в Сполучених Штатах Америки. 2-е видання. – К., 1994. – С. 245–246.

² Рудницький А. Українська музика. Історико-критичний огляд. – Мюнхен, 1963. – С. 313.

* Гундич Мирон (1871–1920). Саме завдяки його заходам був влаштований 19 січня 1915 р. перший український концерт у «Карнегі-Холл» у Нью-Йорку.

Збереження і збагачення культурної...

при церкві св. Івана Хрестителя у Нью-Йорку (керівник – Теодосій Каськів*). Слід також згадати хор «Української Бесіди» у Нью-Йорку, диригентом якого був Мирон Корикора. Названі вище колективи завдяки цим диригентам, музикантам досягли досить високого мистецького рівня. У їх репертуарі були і кантати М. Лисенка, виконання яких вимагало кращих солістів та супроводження оркестру¹. У хорах виступали співаки М. Микитишин, Михайло Зозуляк**, інколи знаменитий артист, оперний співак з Галичини Адам Дідур.

До Першої світової війни досить популярними в українських громадах були духові оркестри. Перший створено 1891 р. у Шамокині Т. Обушкевичем. Його керівником став чех Йосиф Валіш. За короткий час оркестр набув досить таки непогано мистецького рівня. У репертуарі були не тільки українські, але й польські, чеські, словацькі й англійські пісні, марші, танцювальні мелодії. Його часто запрошували на різного роду зібрання. Подібні оркестри були створені в Мейфілді, Шенандоа, Пітсбурзі, Клівленді. Та вони, як правило, існували недовго².

За наявності хорів і оркестрів у місцях компактного поселення українців усе частіше організовувались музично-декларативні вечори. А нагоди для цих сходин не бракувало. Так, 30 травня 1894 р. у Шамокині під час проведення I головної конвенції Руського Народного Союзу відбувся концерт, на якому були присутні не лише українці, але й представники інших національностей. У зв'язку з цим священник шамокинської греко-католицької громади Іван Констанкевич англійською мовою розповів присутнім про Україну і її народ. Виступили два злучені хори з Шамокіна й Оліфанта з 50 осіб. Диригентом був о. Теофан Обушкевич, помічником – Володимир

* Каськів Теодосій – вчитель, один із піонерів українського культурного життя в США; родом з Галичини. У США – з 1903 р. Багатолітній диригент хору «Боян» у Ньюарку. Голова дяковчительського товариства в Америці, редактор журналу «Рідна школа».

¹ Каськів Т. Рідна пісня і рідний театр // Пропам'ятна книга. Видана з нагоди сорокалітнього ювілею Українського Народного Союзу – Джерсі-Сіті, 1936. – С. 422–424.

** Зозуляк Михайло (1885, Галичина – 10.9.1936, США) – український концертний співак. З 1912 р. – у США. Привернув до себе увагу своїм чудовим голосом. Вокальну освіту здобув приватно у Нью-Йорку. Деякий час співав у хорі «Метрополітен Опера» в Нью-Йорку. Пізніше виступав з власними концертами. У його репертуарі були переважно українські народні пісні, які він виконував з неабиякою майстерністю. У 1920-х роках наспівав кілька платівок на американських фірмах. Виступав у радіоконцертах.

² Бачинський Ю. Назв. праця. – С. 246–247.

Сіменович*. Місцеві часописи подали великі статті «про руський вечір і про чародійну силу руської пісні».

Стало доброю традицією відзначати важливі події з життя української громади культурною програмою. Подібні заходи проводилися і з нагоди вшанування пам'яті видатних національних діячів: Т. Шевченка, Л. Українки, М. Драгоманова, М. Шашкевича, І. Франка та ін. Так, скажімо, 1896 р. у Шамокіні, вперше в США, було вшановано пам'ять Т. Шевченка величним концертом. Широко відзначалось за океаном і 100-річчя від дня народження Великого Кобзаря. У Брукліні, приміром, відбувся «величний похід вулицями міста та дуже гарний і багатий концерт» під керівництвом одного з найкращих на той час диригента в Америці Мирона Гундича. У Ньюарку було проведено найбільше свято за всю історію діяльності української громади міста. Програма святкувань складалася з двох частин: 1 – похід головними вулицями міста, у якому взяли участь понад 800 осіб; 2 – концерт, на якому були присутні понад 1000 осіб¹. В Україні, яка тоді була у складі Російської імперії, 100-літній ювілей Т. Шевченка самодержавство заборонило святкувати.

Українські іммігранти привезли з собою традиції аматорських драматичних гуртків, які діяли на батьківщині. Перша аматорська драма була поставлена 1895 р. на з'їзді Руського Народного Союзу в Оліфанті. Це – «Знімчений Юрко». Через п'ять років саме тут була поставлена і перша українсько-американська комедія «Американський шляхтич», яку написав о. Стефан Макар. У ній зображалась доля українського переселенця, який намагався якомога швидше увійти у вище американське суспільство.

Були у США спроби організувати фаховий український театр, щоб «нести українську культуру в найдальші куточки поселення іммігрантів». Вперше вона була здійснена 1910 р. нью-йоркським гуртком ім. Котляревського, який успішно діяв протягом трьох років. У репертуарі були вистави «Запорожець за Дунаєм», «Чорноморці», «Безталанна», «Сватання на Гончарівці», «Наталка Полтавка» та інші. Першим директором став В. Мартинюк, режисером –

* Володимир Сіменович (1859, на Тернопільщині – 13 червня 1932, Чикаго) – один з найстаріших і найбільш заслужених українців на американські землі. До Америки приїхав ще молодим студентом 1886 р. на запрошення першого українського священика Івана Волянського. Редагував першу газету українською мовою «Америка». Завдяки його зусиллям 1887 р. в Шенандоу був організований перший український хор в Америці. Один із активних діячів української громади в США, неодноразово обирався на різні посади в українських організаціях.

¹ Там само. – С. 248–249; Історія української імміграції в Америці. Збереження культурної спадщини. – Нью-Йорк, 1984. – С. 52; Каськів Т. Рідна пісня і рідний театр // Пропам'ятна книга... – С. 421,594,609.

Збереження і збагачення культурної...

О. Боянівський (до прибуття в США на початку ХХ ст. виступав в українському театрі «Бесіда» в Галичині), диригентом – А. Стисловський. Протягом чотирьох місяців мистецька група об'їздила ряд місцевостей, де жили і працювали українці. Зібрані кошти ледь покривали витрати на утримання театру. Працювали ж фактично безплатно, «для ідеї, з вірою у майбутній успіх». Після повернення з гастролей театр розпався, бо не було коштів, щоб утримувати труп.

Другу спробу створити постійний український театр зробив 1917 р. Семен Комишевацький, який уже на той час протягом двох років керував драматичним гуртком у Народному домі Нью-Йорка. Крім нього самого виступала його дружина Марія Комишевацька, А. Грещуківна, Н. Іванчуківна, В. Карпович, В. Лазута, Г. Шумський та інші. Репертуар складався з 30 п'єс. Ця трупа втрималася два роки, виступаючи кожної суботи і неділі. Рівень виконавців був досить високим. Але і ця спроба не увінчалась успіхом. Одна з головних причин невдачі – як і попередньої, так і наступних – фінансові проблеми.

У цей час заходами нью-йоркського товариства «Українська бесіда» постала нова українська трупа. До її складу увійшли: Мирон Корикора (диригент), Юлія Малевич-Шустакевич (колишня актриса українського театру «Бесіда» в Галичині), Михайло Зозуляк, Емілія Корнатова, Марія Ольшевська, Володимир Лазорко, Володимир Ярема, Микола Шустакевич та інші. Вони поставили низку оперет і мелодрам й вперше в Америці – оперу «Катерина», прем'єра якої відбулася 7, 8 і 9 січня 1922 р. у Нью-Йорку й пройшла «з великим моральним і матеріальним успіхом». Виступали вони також у Ньюарку, Філадельфії та інших містах.

1923 р. голова Народного дому в Нью-Йорку Василь Лазута та секретар Іван Добрянський здійснили чергові заходи по створенню постійного театру. До його складу входили не лише аматори, але й відомі артисти-професіонали з України, які іммігрували до США. У репертуарі цього колективу значилися п'єси «Запорожець за Дунаєм», «Катерина», «Сорочинський ярмарок» та інші. Протягом 1923–1928 рр. – період найвищого розвитку театру – на нью-йоркській сцені виступали найкращі українські мистецькі сили, які тільки були в Америці: Микола Карлаш (колишній артист Київського оперного театру та Українського театру Садовського), Михайло Швець*, Юрій Бенецький (висту-

* Швець Михайло (1880 р., Полтавщина – 11.11.1938, Нью-Йорк). Вокальну освіту отримав у Полтавському (1901–1905) та Петербурзькому (1905–1909) музичних училищах. У 1909–1912 рр. – соліст оперної трупи Народного дому в Петербурзі, в 1912–1913 рр. – Київської, 1913–1916 рр. – Тифліської, 1916–1917 рр. – Одеської опер. З 1918 р. – у США. Епізодично виступав у Народному домі в Нью-Йорку, потім на оперних сценах Філадельфії, Нью-Йорка та інших міст.

пав в українському хорі під керівництвом О. Кошиця), Троїцький, Гурський, Мірошниченко, Веселий, Котович, Марія Машир (учениця школи М. Лисенка, співала у Київському оперному театрі), Марія Гребінецька*, Олександра Кочубей, Лідія Корецька, Троїцька, Марія Осадчукова, Діброва та інші. Костюмованим відділом завідував В. Лазута, який власноруч пошив близько 200 костюмів¹. Та, на жаль, фінансові та інші проблеми позначилися і на цьому театрі. Його існування тривало недовго.

У споминах Юлії Шустакевич – української актриси, яка приїхала до США 1913 р. й брала активну участь у культурному житті української громади країни – зазначалося, що великі й постійні змагання, щоб створити по американській землі свій рідний театр, були нічим іншим, як проявом могутньої життєвої сили і культури українців у США, яка проявлялася у різних ділянках духовного життя: церква, заповомогіві організації, преса, театр, спів, музика, танці, рідна школа та ін. Український театр в Америці залишив вагомий вплив на українське громадянство, спричинився до поширення та скріплення національної свідомості, піднесення морального і культурного рівня народних мас та приєднання до української справи молоді, народженої уже за океаном. Український театр з центром у Нью-Йорку мав постійний вплив і на українські громади в провінціях, особливо після Першої світової війни, коли українські переселенці побачили, що для них немає дороги до рідної землі, що саме тут, в Америці необхідно налагоджувати своє постійне життя².

Та все ж головним чином діяли аматорські художні колективи, які, звісно, мали невисокий мистецький рівень. Головне їх завдання – збереження і пропаганда українського слова, культури. Створювались вони там, де найбільше було зосереджено українців, а незабаром і їхніх нащадків. Це були островки української культури на американській землі. Для розширення і активізації культурно-освітньої діяльності українців величезне значення мало

* Гребінецька Марія (1883 р., на Київщині – 1971 р., Нью-Йорк). У 1905–1907 рр. навчалася в музично-драматичній школі М. Лисенка у Києві, вдосконалювала співацьку майстерність в Італії. В 1911–1912 рр. виступала в Одеській опері, в 1914–1917 рр. – у театрі ім. М. Садовського. З 1917 р. – в США. У 1923–1928 рр. співала у Народному домі Нью-Йорка. Солістка ансамблю «Українське тріо».

¹ Каськів Т. Рідна пісня і рідний театр // Пропам'ятна книга... – С. 427–430; Шустакевич Ю. Український театр в Америці. Спомини української артистки. // Ювілейний альманах. Виданий з нагоди п'ятидесятилітнього ювілею Українського Народного Союзу. – Джерсі-Сіті. – 1944. – С. 234–235; Рудницький А. Українська музика. – С. 373–374.

² Шустакевич Ю. Український театр в Америці // Ювілейних альманах – С. 238–239.

Збереження і збагачення культурної...

придбання своїх власних приміщень. Незалежно від політичних і релігійних уподобань українські організації, товариства, об'єднання, а їх була досить велика кількість, намагались по можливості придбати будинок, що дало б змогу значно активізувати як громадську, так і культурно-освітню діяльність. Це сприяло б і збільшенню самої організації. Та мати власний будинок могла собі дозволити лише велика громада, адже це коштувало значних коштів. А наші співвітчизники могли розраховувати лише на власні сили.

У Клівленді, одному з великих промислових американських міст, де в пошуках роботи осіла велика кількість українських іммігрантів, ще на початку ХХ ст. почало діяти товариство «Просвіта», а при ньому хор і театральний гурток. У створенні і роботі останнього активну участь брала Ю. Шустакевич, яка деякий час жила у цьому місті. 1917 р. у Клівленді був організований Український драматичний гурток, що поставив низку національних п'єс; 1919 р. створено хор. Завдяки наполегливій праці членів колективу і його довголітнього керівника М. Слюсарчука хор користувався великою популярністю, і не лише серед українців. Ще більш пошавилася робота цих та інших самодіяльних колективів після того, як вдалося придбати власну оселю. У грудні 1927 р. відбулося відкриття українського робітничого дому. 1934 р. усі мистецькі сили, які діяли при цьому домі, були об'єднані в співацько-драматичне товариство, що досить активно працювало впродовж десятиліть¹.

У Чикаго, де знаходиться досить велика і активна українська громада, перші організації, товариства були засновані ще на кінець ХІХ ст. Станом на 1909 р. діяли два хори: ім. М. Лисенка при церкві св. Миколая та «Січ». Організатор-рами першого були о. Струтинський та Михайло Костюк, другого – Наталя Гриневицька – співачка Віденської державної опери (вона прибула до Чикаго на початку ХХ ст.). Ці хори, попри те, що були аматорськими, досягли досить високого виконавського рівня, в першу чергу завдячуючи фаховій підготовці їх керівників.

У 1920-ті рр. українське культурне життя значно активізувалось. Це стало можливим завдяки підготовці молодих людей, народжених уже в цій країні, а також імміграції фахівців з України. Зокрема, у цей час у Чикаго оселився дяковчитель Дмитро Атаманець. До приїзду в США він виступав у народному театрі «Бесіда» в Галичині. Крім своїх безпосередніх обов'язків керував драматичним гуртком. У 1930-ті рр. у цьому місті активно діяла низка художніх аматорських колективів. Вони збільшуються не тільки кількісно. Більш вагомими стають і результати. Все частіше їх запрошують виступати на різного роду зібраннях в інонаціональні товариства.

¹ Там само. – С. 233; Яременко С. Співацько-драматичне товариство і український робітничий дім. Клівленд. // Ювілейний альманах Ліги американських українців. – С. 139–140.

Важливою подією у житті українського культурного життя Чикаго було створення Українського хору. Беручи участь у музичних фестивалях, які щороку проводилися у цьому місті часописом «Чикаго Трибюн», Український хор тричі здобував перші місця, двічі під керівництвом диригента Ю. Бенецького в 1930 і 1932 рр. та Л. Сорочинського в 1931 р. (обидва диригенти до приїзду в США були членами Українського хору під керівництвом О. Кошиця). Цей хор виступав у найпрестижніших залах Чикаго, його спів лунав по радіо. Один із музичних критиків зазначав, що про Український хор під керівництвом талановитого Ю. Бенецького «писати можна тільки похвали, винести можна тільки приємні спогади. Слухаючи спів хору..., відновилася наша віра в музичне майбутнє Чикаго, бо з такими талантами... ми не мусимо ні просити, ні домагатися місця в центрах культури. Воно нам належить!»¹.

У цей час у Чикаго діяла ще одна таловина група співаків «Молоді козаки», яким керував Семен Чуба. На щорічному чиказькому фестивалі 1933 р. вони здобули друге місце.

1925 р. у Чикаго було створено товариство ім. Івана Франка – при відділі Союзу українських робітничих організацій (СУРО). Новостворене товариство організувало хор, виступи якого збирали тисячні аудиторії. Невдовзі був створений дитячий драматичний гурток під керівництвом Д. Боднара, який ставив народно-побутові вистави з класичного українського репертуару: «Ой, не ходи Грицю», «Сватання на Гончарівці» та інші, пізніше й українських радянських драматургів, зокрема, О. Корнійчука, М. Ірчана. Усі названі самодіяльні колективи були досить популярні серед української громади. Вони неодноразово виступали на запрошення російських, польських, болгарських організацій. З прибуттям нових переселенців й активізацією діяльності СУРО виникла необхідність мати власну оселю, що значно полегшило і сприяло активізації як самої організації, так і створених при ній самодіяльних колективів. 1928 р. був придбаний будинок вартістю 150 тисяч доларів. Зал був розрахований на тисячу глядачів. Крім вже існуючих колективів, був створений гурток танцюристів (понад 80 членів). Ще більш активно розгорнув свою діяльність хор. Так, під час одного з фестивалів хорового співу в Чикаго, в якому взяли участь хори різних національностей, цей колектив здобув срібний кубок².

1925 р. в Нью-Йорку було створено Український робітничий клуб. У ньому діяв Український народний хор ім. Леонтовича, заснований ще 1919 р. Його

¹ Цит. за: Куропась М. Українські піонери американських прерій: українці в Чикаго й Ілліной, 1890–1948 // Українці в Чикаго й Іллінойс в тисячоліття хрещення України. Збірник-довідник. – Чикаго, 1989. – С. 50.

² Ярушевський Й. Товариство ім. Івана Франка. Чикаго// Ювілейний альманах Ліги американських українців. – С. 134–136.

Збереження і збагачення культурної...

диригентами були Степан Сторощук, Мирон Корикора, Лан Адам'ян, Михайло Гайворонський*, від 1930 р. не одне десятиліття – Онуфрій Ільчук, солістами – Марія Дмитришина, яка іммігрувала до США на початку 1920-х рр., Володимир Дилов. Згодом почали виступати і молоді сили: Марія Голод-Ковальчук, Надія Бережна, Марія Побіденко, Теодор Бойко, Михайло Найдан, Ольга Войтович, Михайло Шарко, Олекса Довгальок та інші. З солістами, як і з хором, постійно виступала талановита піаністка Анна Салик. Великою популярністю користувався драматичний гурток ім. І. Тобілевича (режисер Олег Азовський). Його вистави були відзначені нагородами на театральних фестивалях у Клівленді і Чикаго. Гурток виїжджав з гастролями і користувався великою популярністю.

Заходами Союзу українських робітничих організацій проводилися змагання серед самодіяльних гуртків різних національностей Нью-Йорка і околиці. Найкращі колективи, серед них і Нью-Йоркський український драматичний гурток, були направлені на всекрайові змагання до Чикаго, у яких останній отримав перше місце. Заохочені такими результатами, члени культурно-освітньої комісії СУРО організували змагання драматичних гуртків у ширших масштабах – по всіх округах, де лише існували такі самодіяльні колективи, а потім – і всекрайове. Безпосередній учасник цих подій Микола Тарновський стверджував, що в міру того, як СУРО поширював і підвищував якість своєї культурно-освітньої діяльності, «перед нами відкривався ширший і ясніший світ. На наші концерти і драматичні вистави заходили представники громадськості, люди різних національних угруповань, діячі культури і літератури, художники і т. п.»¹.

Розвиток самодіяльного мистецтва й народної творчості у міжвоєнний період мав свої особливості. Якщо наприкінці XIX – на початку XX ст. перше місце за популярністю серед українського населення посідало драматичне мистецтво, то в 1930-ті рр. воно відступило на другий план, а його місце зайняло танцювальне й хорове. Цей період пов'язаний в першу чергу з іменами визначних діячів

* Гайворонський Михайло (15.09.1892 р., с. Заліщики, нині Тернопільської обл. – 11.09.1949 р., Нью-Йорк) – видатний український композитор, диригент, педагог. 1912 р. закінчив учительську семінарію, 1914 р. – Вищий музичний інститут ім. Лисенка у Львові. У 1915–1918 рр. диригував духовним оркестром Легіону Українських січових стрільців, інспектував військові оркестри Армії УНР, створив військові пісні та марші. У 1920 р. – керівник оркестру українського театру в Кам'янці-Подільському. В 1920–1923 рр. – викладач, диригент хорів «Бандурист», «Боян» у Львові. З 1923 р. – у США. Поряд з активною роботою продовжив навчання на музичному відділі Колумбійського університету.

¹ Тарновський М. Назв. праця. – С. 53–54, 59–61, 122, 123.

культури Олександра Кошиця, якого називали батьком українського народного співу, і Василя Авраменка – батьком українського танцю.

Без перебільшення, величезне значення для ознайомлення і пропаганди українського національного мистецтва в США мало турне 1923 р. по американських містах Українського національного хору під керівництвом відомого уже на той час у світі хорового диригента і композитора О. Кошиця. Перед приїздом до США хор дав численні концерти в багатьох країнах Європи, які пройшли з величезним успіхом.

Де б тільки не виступав цей співочий колектив, його приймали «прегарно». На концертах у США завжди виконувалось декілька американських пісень в обробці О. Кошиця, що завжди викликало захоплення у глядачів. Нерідко відбувалися виступи перед «чисто» американською публікою. Та від цього артистів приймали не менш тепло. Скажімо, на концерті 4 березня 1923 р. у Нью-Йорку присутніх було більше чотирьох тисяч: одні американці, жодного українця. «Співали як ніколи гарно, і так було приємно, що публіка приймала також «знаменито», – згадував О. Кошиць. Тільки за півтора року капела дала понад 400 концертів¹. І всі вони пройшли з величезним успіхом.

Після цього турне О. Кошиць і деякі співаки хору залишились на американському континенті. Український національний хор виявився життєвопотрібним каталізатором для поживлення діяльності українських хорів в Америці. Він показав, до якої досконалості можна піднести виконавську майстерність. А такі видатні співаки цього хору, як Юрій Кириченко, Лев Сорочинський, Юрій Бенецький та інші, стали пізніше керівниками своїх власних хорових колективів, намагаючись піднести рівень артистичного виконання до взірців, продемонстрованих хором О. Кошиця.

25 грудня 1925 р. прибув до Канади, а невдовзі переїхав у США Василь Авраменко, який уже на той час був добре відомим майстром українського танку, творцем самобутньо яскравих хореографічних композицій. Танці В. Авраменка, за твердженням його біографів, були явищем не лише культурного, але й політичного життя, сприяли зміцненню національних почуттів широких верств української громадськості.

Прибувши у «новий світ», В. Авраменко відразу активно включився в роботу. Вже в 1927 р. зі своїм танцювальним колективом здійснив численні турне по США. Ось що писав один із українських часописів щодо виступу танцюристів в Оліфанті: «...В історії українського культурного життя в Америці це є перша мистецька дружина, яка наважилася самостійно

¹ Див. Кошиць О. З піснею через світ. Подорож Української республіканської капели – К., 1998. – С. 268–279; Кошиць О. Листи до друга. 1904–1931. – К., 1998. – С. 38.

Збереження і збагачення культурної...

пуститися у світ широкий, щоб представити своїм і чужим наше рідне мистецтво... Цей дивно могучий чар, що родить захоплення... А діти наші – та пропадаюча в американському морі частина нашого народу – які нічого не знають про Вітчизну своїх батьків, які не бачили, як виглядає ця загадкова для них Україна, переживала в своїй маленькій уяві чари української народної творчості й училися любити ту Україну, яка прийшла до них в такому романтичному виді, наче в казках...!»¹. Виступи колективу скрізь приймали дуже тепло.

Новий успіх танцюристи В. Авраменка мали на виставці 1928 р. у Чикаго, після якої почався, за словами його біографа Ірени Книш, «нестримний похід» українського танку по американській землі: Вашингтон, Детройт, Клівленд, Нью-Йорк, Філадельфія, Пітсбург, Бостон та багато інших великих і малих міст, населених пунктів.

І ще одна характерна й дуже важлива риса діяльності В. Авраменка. Скрізь, де б він не працював, залишав учнів – продовжувачів його справи: в Україні, Польщі, Чехії, Канаді, Сполучених Штатах Америки. Поселившись у Нью-Йорку, почав свою працю з того, що зняв зал і дав оголошення у «Свободі» про навчання танців. Попри те, що не володів англійською мовою, зумів порозумітися з новим поколінням українців, народжених у США, багато з яких уже не знали мови своїх батьків. За відносно короткий проміжок часу були організовані великі танцювальні ансамблі. Тільки між 1930 і 1936 роками він створив до 50 танцювальних груп по всій Америці. Підготувавши тисячі танцюристів, В. Авраменко часом влаштовував колосальні виступи спільно з місцевими українськими хорами. Один із таких відбувся 25 квітня 1931 р. – в річницю існування його школи народних танців і балету.

До цього ювілею ретельно готувалися. Були виготовлені численні відозви до української громади, у яких наголошувалось, що вони мають показати американському світу, як виглядає справжнє українське мистецтво. Адже майже 50-літня культурна праця українських патріотів не пропала безслідно, попри важкі умови. На місце одних сподвижників української культури постають інші, поки не буде заповнено культурної порожнечі щерть. І хоча ще й досі існують значні прогалини на різних ділянках народного життя, проте складається вже такий твердий ґрунт, на якому можна далі сіяти здорове зерно з надією на кращий врожай. Василь Авраменко направив Миколу Новака – представника ювілейного комітету – по найбільших осередках української спільноти, де тільки існували групи танцюристів, з тим, щоб перевірити їх рівень і запросити до виступу, розповісти їм, як буде проходити концерт, а найголовніше – закликати родичів і знайомих, щоб вони привезли

¹ Цит за: Книш І. Жива душа народу. – Вінніпег, 1966 – С. 70–71.

танцюристів у Нью-Йорк. М. Новак відзначав патріотизм родичів танцюристів, які жертвовно поставились до цієї справи. 600 дітей було привезено своїми коштами, аби вони змогли виступити на відомій американській сцені і познайомити представників різних національностей великого американського міста з українським мистецтвом. Вони відмовилися від гонорару. А всі зібрані кошти були передані В. Авраменку з тим, щоб він зміг витратити їх на розвиток українського мистецтва¹.

У грандіозній виставі, яка проходила у Метрополітен Опері в Нью-Йорку, були задіяні понад 600 виконавців: близько 100 співаків і більш ніж 500 танцюристів. Зал був повністю заповнений глядачами. Успіх мали шалений. Критики схвально відгукнулися на виступи українських митців. Ось що писав американський часопис «The New York Evening Post»: «...на другий день після вистави ми ще схвильовані калейдоскопічним запалом танцюристів, багатством хору, співзвучністю аудиторії і одверто запальною натуральністю того, що насправді було на рівні українського народного фестивалю. ...Чого бракує нашій країні – це ще більше українців. Від них американці можуть навчитися грати...»².

1932 р. українська громада взяла активну участь у вшануванні пам'яті Дж. Вашингтона. Для організації цього свята у Нью-Йорку було створено ювілейний комітет. Диригентом запрошено О. Кошиця, балетмейстром – В. Авраменка. Для хору було відібрано 57 співаків, до танцювальної групи – 25 осіб з різних кінців Америки. Концерти в честь Дж. Вашингтона розпочалися зі столиці країни. За сім тижнів новостворений колектив виступив у 22 містах США з «подиву гідним успіхом». На всіх концертах переважно більшість глядачів, близько 75 відсотків, становили не українці. Англомовна преса подавала дуже схвальні відгуки на виступи українських аматорів, відзначаючи їх високий мистецький рівень³.

28 листопада 1932 р. зусиллями В. Авраменка був організований український фестиваль, який проходив у найбільшому театрі Чикаго. У ньому взяли участь оркестр, об'єднані хори «Боян» та ім. М. Лисенка і близько 200 танцюристів.

З іменами Василя Авраменка та Олександра Кошиця пов'язаний переломний момент у збереженні і збагаченні української культури на американському континенті. Більше того, вони урятували для українства душу молодого покоління, що Україні ніколи не бачило, навіть, можливо, рідко про неї чуло і саме тут уперше віч-на-віч стрінулося з одним із найкращих і мальовничих

¹ Новак М. На сторожі України. Власні спогади. Історичні матеріали. Документи. Листування. Архів. – Лос-Анжелес, 1979. – С. 116, 117.

² Цит. за: Історія української імміграції в Америці. – С. 57.

³ Там само. – С. 118.

Збереження і збагачення культурної...

виявів української народної культури, яку вже почали забувати. Побачили щось, чим могли гордитися перед своїми приятелями й товаришами, та до чого горнулися їхні душі, бо ж молодь любила й буде любити співати й танцювати. Це був один великий похід вздовж і впоперек американського континенту, похід українського національного танку, в барвистій народній ноші, під ритм легкої, чарівної, а водночас стихійної й пориваючої своїм темпом української танкової музики. І цей похід зробив українців гордими за своє походження, писав американський часопис «New York Evening Post»¹.

Значну роль у розвитку і пропаганді української музики на американському континенті відіграв Роман Придаткевич* – один з найвидатніших українських скрипалів ХХ ст., композитор, педагог. 1923 р. він переїхав до США. Виступаючи з концертами, продовжив навчання. Одночасно в 1924–1930 рр. був директором української консерваторії в Нью-Йорку, концертмейстром різних оркестрів, зокрема в 1937–1940 рр. керував Нью-Йоркським міським оркестром, організатором і членом «Українського Тріо», дійсним членом Наукового товариства ім. Шевченка та низки професійних американських музикологічних і композиторських організацій і товариств.

27 квітня 1929 р. заходами української громади у Нью-Йорку відбувся концерт-дебют Романа Придаткевича, який пройшов з великим успіхом. Він виступав і як виконавець, і як композитор. Лука Мишуга – державний і громадський діяч української імміграції у США, дослідник її історії, після концерту сказав: «Чим далі, тим більше слухачі були очаровані силою тону і артистичним виконанням програми, укладеної зі смаком. «Це чудове!» – було чути з усіх сторін. Публіка була зачарована виконанням композицій. Одне певно: Придаткевич здобув собі музичний світ... Цим виступом була нагода «виявити нашу, так голосно оспівану любов до пісні й музики. Можна було здивувати чужинецьких репортерів не своєю саморекламою про нашу музикальність і велику культуру, а своєю участю в концерті...». Та з жалем Л. Мишуга змушений був визнати, що українці «є ще й далі сирою еміграцією, яка набрала дещо культурної політури, але й досі до здійснення культури ще дуже далеко»².

¹ Цит. за: Книш І. Корифей українського танку // Книш Ірена. Відгуки часу. Вибрані нариси, статті, спогади, матеріали – Вінніпег, 1972 – С. 201–22.

* Придаткевич Роман – у 1905–1913 рр. навчався у вищому музичному інституті ім. М. Лисенка у Львові. У 1913–1916 рр. продовжив навчання у музичній академії у Відні, одночасно в університеті вивчав слов'янську філологію. З 1917 р. почав виступати як скрипаль. 1922 р. вдосконалював гру на скрипці у Відні й у Берліні, пізніше в Нью-Йорку.

² Придаткевич Р. Доктор Лука Мишуга і українська музика в Америці // Лука Мишуга. Збірник. Ред. Антін Драган. Джерсі-Сіті–Нью-Йорк, б.р.в. – С. 178.

1931 р. відбувся виступ «Українського тріо»: скрипка – Р. Придаткевич, сопрано – М. Гребінецька або молода співачка Й. Яремівна, фортепіано – О. Ткачуківна. Р. Придаткевич «вже вдруге намагається здобути нашій музиці належне місце.., будучи свідомим, що буде їй легко відбутися тріумфальну поїздку по цілій Америці», – писала «Свобода». Два дні пізніше у передовиці цього ж часопису «Ой де, люди, наша слава!» зазначалось: «Виступ «Українського тріо» заставляє нашу еміграцію поставитися дещо серйозніше до української музики в Америці.., тому треба тут подбати, щоб «ота наша слава» не була нашою славою по наших закамарках... Не забуваймо, що виступи аматорів і професійних артистів – це дві різні справи... І це було б національним гріхом, коли б наша еміграція не скористала з таких сил як Кошиць, Гайворонський чи Придаткевич. Гріхом є також те, що в нас є так мало дійсного зацікавлення цими людьми і їхньою роботою. Бо ці люди працюють для «нашої справи»¹. Р. Придаткевич дав низку концертів по Америці – як сольних, так і виступів зі своїм тріо, які отримали найвищі відгуки не тільки в українській, але і в американській пресі.

Значний внесок у пропаганду української культури зробили і сольні концерти визначних українських співаків, які гастролювали на той час у США. Один з них – Іван Стешенко*. У 1924–1932 рр. він працював у США: в 1924–1925 рр. – соліст Чиказької, в 1925–1932 рр. – Філадельфійської опер. Крім того, часто виступав в українських громадах. М. Тарновський згадував, як одного разу до центрального комітету СУРО зайшов І. Стешенко і запропонував свої виступи перед українськими робітниками. Було заплановано низку концертів видатного співака скрізь, де тільки були осередки цієї організації. Концертні зали завжди були переповнені. Його репертуар складався з числень-них арій з опер, які співак виконував на сценах найбільших театрів світу, українських і російських пісень. І. Стешенко був блискучим інтерпретатором української музики, зокрема, народних пісень, а також романсів М. Лисенка, Я. Степового, К. Стеценка, С. Заремби, зарубіжних композиторів. Попри те, що І. Стешенко виступав у головних партіях в американських театрах і мав дуже добру платню (за один виступ отримував двісті доларів), все ж відчував певний дискомфорт. «Справа не в грошах, –

¹ Там само.

* Стешенко Іван (1894 р., м. Лебедин нині Сумської області – 1937, Москва) – оперний співак. Вокальну освіту здобув приватно у Петербурзі і в Італії. У 1914–1917 рр. виступав на оперних сценах Італії, в 1917–1921 рр. – соліст Київської опери. З 1921 р. виступав на оперних сценах Польщі, Франції, Італії, Великобританії, в 1924–1932 рр. – в США. Після повернення в Україну, в 1932–1934 рр. був солістом Харківської опери, в 1934–1937 рр. – Київської філармонії.

Збереження і збагачення культурної...

казав він, – а в душевному вдоволенні!..». І коли 1932 р. радянський уряд запросив його повернутися на батьківщину, залишив Америку. У першому ж листі написав, що приїхав в Україну, бо там його робота, «може вона принесе реальну допомогу широким масам...»¹.

У міжвоєнний період до США прибули композитори, педагоги, артисти: В. Авраменко, М. Гайворонський, М. Голинський, В. Ємець, О. Кошиць, Г. Павловський, П. Печеніга-Углицький*, Р. Придаткевич, А. Рудницький, М. Сокіл та багато інших, які внесли значний вклад у пропаганду і збагачення української національної пісні, музики, танку і зусиллями яких значно було піднято виконавчий рівень мистецьких колективів.

Значну роль у підготовці українських фахівців, попри короткий час існування, відіграла Українська музична консерваторія, яка діяла в Нью-Йорку в 1923–1929 рр. Вона постала завдяки зусиллям М. Гайворонського та Р. Придаткевича. Її головною метою було виховання молодих національних талантів. Навчали у ній переважно грі на національних струнних інструментах. Серед викладачів були М. Гайворонський, Р. Придаткевич, О. Назаревичів, Г. Павловський** та інші. У цій добре організованій школі навчалось музиці понад ста учнів. Та, на жаль, брак коштів сказався і на цій установі. 1934 р. М. Гайворонський організував у Нью-Йорку струнний оркестр. Заходами цього товариства було влаштовано низку концертів, які знайомили американську

¹ Див.: Тризуб. – 1928. – № 24 – С. 27; Тарновський М. Наша дума, наша пісня. Короткий огляд культурно-освітньої діяльності Ліги американських українців // Ювілейний альманах Ліги американських українців. – С. 54; Українські співаки у спогадах сучасників. Автор-упорядник І. Лисенко. Київ – Львів – Нью-Йорк, 2003. – С. 349–359; Лисенко І. Музики сонячні дзвони. – К., 2004. – С. 69, 71.

* Печеніга-Углицький Павло (20. 06. 1892 с. Печеніги нині Харківської області – 2. 07. 1948, Нью-Йорк) – композитор, диригент, контрабасист, педагог. У сім років став хористом архієрейського хору, а вже через рік – солістом. У Харкові закінчив музичну школу, в 1914 р. – блискуче, з золотою медаллю, Петербурзьку консерваторію, і 22-річного музиканта залишають в останній викладачем, де він і працював до 1918 р. Згодом у Новочеркаську працював диригентом опери, у Ростові – викладачем музики. З 1920 р. – у Туреччині; з 1922 р. – у США, у Нью-Йорку, де проживав постійно. Диригував різними хорами й оркестрами. Як контрабасист грав у різних оркестрах та інструментальних ансамблях.

** Павловський Григорій (1884, Київська губ. – 1967, США) – співак, вчитель, священник і церковний діяч. У 1910–1918 рр. виступав у театрі ім. М. Садовського і Київському оперному, член Української капели під керівництвом О. Кошиця. З 1922 р. – у США; в 1930-ті рр. – професор Української музичної консерваторії і власної музичної школи. Його композиції включали літургії, колядки, обробки народних пісень.

публіку з творами В. Барвінського, М. Гайворонського, М. Коляди, П. Козицького, Б. Лятошинського, М. Лисенка, П. Печеніги-Углицького, Р. Придаткевича, Л. Ревуцького та багатьох інших. У 1930-ті рр. Г. Павловський заснував власну музичну школу, де і викладав. Протягом 1935–1938 рр. у Нью-Йорку діяло Товариство друзів української музики, створене зусиллями М. Гайворонського і Р. Придаткевича. Головним завданням товариства було поширення, перш за все, інструментальної музики¹.

Безперечно, великою справою у розвитку українського хорового співу, пропаганди національного мистецтва стало об'єднання семи хорів Нью-Йоркської округи, пізніше так звана «Сімка». Цим слід завдячувати ентузіазму і праці доктора Луки Мишуги. «Сімка» об'єднувала майже півтисячі вибраних хористів під проводом Михайла Гайворонського, як головного диригента. А втримувався цей велетенський хор як цілість протягом багатьох років завдяки організаційній діяльності непересічного диригента хору в Ньюарку Теодора Каськова. Він одночасно був також і головою об'єднаних хорів. З 1929 р. почалися концерти. Перший, влаштований у Нью-Йорку, виявився справжнім святом української музики. Розпочався він «Заповітом» М. Вербицького. М. Стембер «зі смаком і блиском» виконав у своєму опрацюванні рапсодію М. Лисенка, «Думу» М. Гайворонського і М. Лисенка «Безмежне поле» – М. Карлаш. Публіка щиро вітала співачку М. Гребінецьку. Високо оцінку отримав дівочий і чоловічий хор. Цим виступом М. Гайворонський започаткував цілу низку концертів, які відбувалися у наступних роках. Один з них, що відбувся 1930 р. у Вашингтоні, Роман Придаткевич назвав тріумфом і хору, і його диригента. Головний репертуар складала народні і стрілецькі пісні.

У 1935 р., коли Михайло Гайворонський був тяжко хворий, його місце посів Олександр Кошиць. Останній підніс рівень злученого хору «до неабияких висот». Щорічні концерти у найбільших залах Нью-Йорка перетворилися на мистецькі акції, якими українське громадянство в Америці могло заслужено пишатися. Було очевидним, що О. Кошиць любив цю працю більше, ніж працю з професійним хором, з яким, об'їжджаючи світ, «робив велику пропаганду українській культурі. Він був свідомий, що буде в молодих серцях любов до далекої батьківщини, а старшим громадянам защеплює ту гідність, яка принижених емігрантів підносить як гордих членів великої та культурно-багатої нації». Професор Кошиць культивував у злученому хорі народну музику. Завдяки енергії та організаційному хистові

¹ Гайворонський М. Наша музика в Америці // Пропам'ятна книга. Видана з нагоди сорокалітнього ювілею Українського Народного Союзу. – С. 436, 437, 439; Придаткевич Р. Доктор Лука Мишуга і українська музика в Америці // Лука Мишуга. – С. 177; Терен-Юськів Т. Михайло Гайворонський – композитор і громадянин // Визвольний шлях. – 1987. – № 1. – С. 94.

Збереження і збагачення культурної...

Т. Каськова проводилися щорічні концерти у найбільших залах Нью-Йорка, які залишили незабутнє враження як шляхетністю, витонченим виконанням, щирістю, так і продуманою програмою, яка задовольняла найбільш вибагливого слухача¹.

Окремо варто сказати про діяльність і роль у популяризації українського національного мистецтва за океаном Василя Ємця – світової слави бандуриста-віртуоза, пропагандиста українського національного інструменту. Вперше до Північної Америки В. Ємець прибув 1930 р., і його виступи пройшли з великим успіхом. У Нью-Йорку концерт відбувся в одному з найбільших залів. У Чикаго, наприклад, на честь В. Ємця була проведена велика зустріч, у якій взяли участь представники преси і музичних товариств². Ось як описував один з концертів бандуриста в Америці часопис «Свобода»: «Багато вперше почули звуки бандури, почули той неоцінений чар старовинних козацьких дум, які оригінально були передані на козацькому інструменті. Перед слухачами наче розгорталися живі картини минушини, страждань і слави України. Наче бачилися славні походи козацькі, боротьбу з ворогами неустрашимих борців-козаків, страшні катування й муки, котрі завдали вороги благочестивому козацтву. Наче в рухомому театрі пересувалася картина за картиною. Концерт тривав дві години, а слухачам здавалося це двома хвилинами».

Кожного разу виступи кобзаря нагороджувалися довгими і гучними оплесками. Дякуючи за запрошення, В. Ємець звертався до присутніх з промовою, закликаючи всіх до єдності і любові свого рідного краю. Закінчував концерт національним гімном «Ще не вмерла Україна», на материковій Україні забороненого.

На концертах були присутні не тільки українці, але й представники багатьох національностей, яких просто зачаровувало мистецтво В. Ємця. Один з американців сказав: «Як би я почувавсь щасливим, коли б міг бути Українцем і розуміти Вашу мову. Бачите на моїх очах сльози, котрі витиснені цією чарівною грою, коли я слухав сумні звуки кобзи-бандури. Уявляю собі, яке ще більше душевне зворушення було б для мене, коли б я зрозумів зміст цієї сумної думи, котру грав і співав ваш артист-бандурист»³.

¹ Придаткевич Р. Доктор Лука Мишуга і українська музика в Америці // Лука Мишуга. – С. 173–183, 185, 187; Гайворонський М. Наша музика в Америці // Пропам'ятна книга. Видана з нагоди сорокалітнього ювілею Українського Народного Союзу. – С. 438–439.

² Тризуб. – 1930. – № 3. – С. 29; Куропась С. Спогади з України й 60 років в Америці. – Нью-Йорк – Париж – Чикаго, 1988. – С. 331–333.

³ Концерт бандуриста В. Ємця; Малевич В. Враження із концертів кобзаря Ємця. // Ємець Василь. У золоте 50-річчя на службі України. Про козаків-бандурників. – Голівуд – Торонто, 1961 – С. 107, 108.

1936 р. В. Ємець переїжджає з Європи до США, де і прожив понад сорок років, упродовж яких постійно виступав і пропагував українську пісню, українську думу, український народний інструмент. Виступаючи на ювілейному святі у Вінніпезі з нагоди 25-річчя першого публічного виступу В. Ємця з бандурою, відомий музикознавець Павло Маценко підкреслив, що основними з його рис є впевненість у праці й сталие бажання все більшого вдосконалення та його безкомпромісна вірність Україні. Не один раз у скрутному становищі йому траплялася нагода доброго заробітку в Росії чи Польщі, але він лишився вірним Україні, лишався *українським* (виділено в оригіналі. – О. К.) артистом... Незважаючи ні на що, Ємець уперто далі продовжував свою корисну працю. Він далі виконував взятий на себе обов'язок, а саме – без упину воює за Україну. З одного боку – підносить дух розкиданих по цілім світі українців, а з іншого – знайомить чужинців із досягненнями української культури та славно пропагує саме ймення України. І доки український народ не має своєї держави і своїх заступників, Ємцеві припало на долю бути його послом, бо своїм мистецтвом він достойно представляє Україну¹.

У листопаді 1938 р. при сприянні М. Гайворонського, Р. Придаткевича та П. Печеніги-Углицького в Америці оселився Михайло Голинський – визначний український співак, якого англійські музичні критики назвали «Українським Карузо». Він виступав на багатьох оперних сценах європейських країн, а також Одеси, Києва, Харкова, Москви, Тбілісі. Він був першим українським співаком, який у Москві в присутності Сталіна співав українською мовою. І вже у першому своєму виступі у Нью-Йорку «захоплює вибагливу американську публіку». «The New York Times» відзначав, що М. Голинський «виявив дзвінкий, великий, оперний голос. Було видно, що його голос – інструмент величезної могутності». Подібні схвальні відгуки з'явилися у багатьох американських газетах. Постійно проживаючи в Канаді, де і помер 1973 р., співак дав дуже багато концертів у Канаді і США².

Українці брали активну участь в американських, а також у міжнародних фестивалях, виставках, які проводилися на території Сполучених Штатів. Це були яскраві нагоди ознайомити міжнародну громадськість, громадян країни проживання з Україною, її народом, культурою. До їх організації приступали задовго до події. Так, ще на початку 1932 р. був створений організаційний

¹ Маценко П. У 25-річний ювілей віртуоза на бандурі, професора Василя Ємця // Василь Ємець. У золоте 50-річчя на службі Україні. – С. 139–148.

² Рудницький А. Назв. праця. – С. 274–275; Гошуляк Й. М. Т. Голинський – клаптики із записника – у десятиліття смерті // Сучасність. – 1984. – № 3. – С. 20–27; Українські співаки у спогадах сучасників. – С. 474–490.

Збереження і збагачення культурної...

комітет для участі у міжнародній виставці 1933 р. у Чикаго. Його членам довелося виборювати право на участь у цьому заході. Вони наголошували своїм співвітчизникам, що представляється нагода показати свої культурні здобутки. Разом з тим для українців, як для недержавної нації, це завдання надзвичайно важке, бо за ними не стоїть уряд країни. Та виконати його треба. «На міжнародній виставці українське народне мистецтво прокладе українському імені шлях до більшого розголосу і допоможе тим способом до визволення його народу та створення Вільної Соборної Української Держави». Український павільйон був єдиним, який не фінансувався урядом жодної країни, лише заходами діаспори. Фактично він постав зусиллями української громади США і Канади. На допомогу прийшли співвітчизники з Аргентини, Бразилії, європейських країн та із західноукраїнських земель. Бюджет складав понад 20 тисяч доларів.

Український павільйон було побудовано з дерева. Це була типова конструкція українського села Західної України. Посередині – великий зал, від якого в обидві сторони йшли виставкові кімнати. На подвір'ї працював ресторан, була споруджена відкрита сцена. Експонатів зібрали стільки, що доводилося виставляти по черзі, вони були поділені на три частини: народного і сучасного мистецтва та матеріали, що висвітлювали побут та культуру України. Відділ народного мистецтва був найбільшим і найбагатшим. Виставлені у ньому роботи кооперативів «Українське народне мистецтво» зі Львова, «Гуцульщина» і «Гуцульське мистецтво» з Косова, експонати жіночої громади з Праги, студентського комітету та інших організацій і окремих авторів. Тут були представлені вироби, що прикрашають оселі українців: меблі, килими, рушники, скатертини, порцеляна тощо, національний одяг. У другому відділі було представлено понад сорок експонатів видатного українського скульптора, живописця, графіка Олександра Архипенка (з 1923 р. жив і працював у США), що займали чотири кімнати. Виставка його творів сприяла зацікавленості українською експозицією й надавала їй більшої значимості в очах чужинців, які часом і відвідували український павільйон, щоб познайомитися з працями цього майстра. У третьому розділі виставки можна було познайомитися з картами, діаграмами, статистичними таблицями, які були виготовлені фахівцями Української Господарської академії в Подєбрадах.

Під час роботи міжнародної виставки з 14 по 20 серпня 1933 р. був проведений «Український тиждень». Кожного дня організовувалися масові заходи. Часто вони супроводжувалися виступами українських колективів. Цей тиждень пройшов дуже урочисто, і американські українці мали змогу виявити своє культурне, мистецьке, громадське життя. 19 серпня відбулося свято українського мистецтва. Спів українських хорів, гра оркестрів, виступи солістів змінювалися на сцені при величезному натовпі американської публіки. Серед виступаючих були хор міста Чикаго під диригуванням Ю. Бенецького,

оркестр І. Барабаша, сольні виступи оперної співачки М. Гребінецької, масовий виступ танцюристів під керівництвом В. Авраменка та хору, яким диригував О. Кошиць. Закінчилося свято виконанням українського гімну «Ще не вмерла Україна». Це був дійсно урочистий, святковий день. Українці почували себе на чужій землі в оточенні всього рідного і до того ж ще були горді, як все національне викликає захоплення у чужинців. Мер міста Чикаго у своєму виступі сказав, що українці спромоглися показати світу свою культуру, і висловив своє переконання, що їм належить одне з почесних місць на цій виставці¹. Зазначимо, що СРСР (в тому числі й УРСР) не брав участь у цій виставці. Єдиним джерелом інформації про Україну, її народ, культуру був український павільйон, заходи «Українського тижня». Крім того, протягом усієї роботи всесвітньої виставки на вежі адміністративного будинку поряд з іншими державними прапорами майорів і український жовто-блакитний, який в радянській Україні був заборонений.

Проведення «Українського тижня» на міжнародній виставці у Чикаго стало доброю рекламою для українства і тим самим виконано поставлені перед її організаторами завдання. Про українців і їх павільйон, заходи, концерти писали не лише українські, але й американські часописи. Українські пісні трансливались по американському радію.

Подібні заходи українці в США планували здійснити на всесвітній виставці 1939 р. у Нью-Йорку, однак отримати дозвіл від американської влади на створення свого національного павільйону не вдалося через перепони радянського уряду. Представники СРСР стверджували, що вони уже представляють Україну, та що настрої українсько-американської громади не збігаються з настроями в УРСР. Утім, все ж попри протести уряду СРСР, управа Нью-Йоркської виставки дала згоду на проведення «Українсько-американського дня» за умови, що в програмі будуть лише культурні номери, не буде жодних політичних промов чи інших акцій. 18 червня 1939 р. у Нью-Йорку в проведенні «Українського дня» взяли участь, за твердженням часопису «The New York Herald Tribune», близько 50 тисяч українців, за даними «Свободи» – близько 100 тисяч осіб, в тому числі до 60 тисяч українців з усіх кінців Америки. Багато українських дітей і жінок прибули у національ-

¹ Український павільйон на виставці в Чикаго // Тризуб. – 1933. – № 35. – С. 20–22; Новак М. Назв. праця. – С. 120; Громади і відділи // Пропам'ятна книга. – С. 545; Куропась С. Спогади з України й 60 років в Америці. – С. 62; Климчак М. Нова експозиція в Українському Національному музеї повертає у 1932 рік // Свобода (Джерсі-Сіті). – 2003. – № 32. – 8 серпня; Куропась М. Українські піонери в американських преріях, 1890–1948. – С. 50–51; Л.М. Українська участь у двох світових виставках // Ювілейний альманах. Виданий з нагоди п'ятдесятилітнього ювілею Українського Народного Союзу. – С. 215–218.

Збереження і збагачення культурної...

ному вбранні, тому їх було в той день усюди видно, і складалося таке враження, що вони надали в тому дні цілій виставці український характер.

Відбувся великий концерт, у якому взяли участь художні колективи з усієї країни. Публіка тепло зустріла виступ оперного співака Михайла Голинського, 10-літньої талановитої скрипачки Донни Гресько та багатьох інших. Головною подією став виступ українського хору, який складався з 500 осіб під керівництвом О. Кошиця і 500 танцюристів під керівництвом А. Кістя і М. Лавренка – учнів В. Авраменка. А на закінчення традиційно лунала «Ще не вмерла Україна». Концерт пройшов з великим успіхом, про нього схвально писали американські часописи.

Українці взяли участі і у світовій виставці 1940 р. у Нью-Йорку. 1 вересня 1940 р. заходами Ліги української молоді був проведений «Американсько-український день молоді». Відбувся великий концерт, який тривав чотири з половиною години, де були присутні сім тисяч глядачів. Програма під керівництвом Степана Шумейка була задумана, як культурна маніфестація українського народного мистецтва. Разом з тим вона продемонструвала, що українці намагаються зробити і свій внесок у спільну духовну скарбницю Америки. Програма свідчила про любов молодого покоління до американської землі, де їх батьки знайшли свою нову батьківщину. У концерті взяли участь три хори, сім гуртків танцюристів, український народний оркестр і українські модельєри¹.

У 40-і рр. ХХ ст. концерти за участю злучених хорів були проведені у Філадельфії, Клівленді, Пітсбурзі, Детройті, Чикаго та деяких інших містах. Так, скажімо, у грудні 1941 р. у Детройті відбувся фестиваль, на якому виступили об'єднані українські хори: чиказький, клівлендський і детройтський. У травні 1942 р. в Нью-Йорку – Український народний фестиваль, де виступили об'єднані хори: нью-йоркський, бруклінський і нью-джерський². Виступи злучених хорів проводились не дуже часто. З одного боку, ці заходи коштували дорого, з іншого – праця потребувалася, по суті, титанічна. Українці та їхні нащадки намагались взяти участь у всіх заходах, які мали місце в Сполучених Штатах.

Зусиллями українців першої і другої хвиль імміграції та їхніх нащадків, народжених у новій країні, вдалося зберегти мову, культуру, національні традиції, а загалом своє етнічне походження, не розчинитись у «плавильному казані» американської культури. Вони заклали тверді основи для подальшої роботи своїх нащадків, а також наступної післявоєнної імміграції.

¹ Історія української імміграції в Америці. – С. 58; Л.М. Назв. праця. – С. 219–223; Придаткевич Р. Доктор Лука Мишуга і українська музика в Америці // Лука Мишуга. – С. 186–187.

² Тарновський М. Назв. праця. – С. 63–64.